«پلاستیک در آبیاری در قشقایی» نسلی از آبیاری قدیمی را به مرز انقراض کشاند

□ مینو رحیمی \ کارشناس در بخش در مقیاس و توسعه دهستان

بازگشت به حیات سنتی چاه‌های تمام‌بار تنها با سرمایه‌گذاری ۱۲۰ میلیارد ریالی امکان‌پذیر است

سرخه‌دشت، ۱۴۰۳/۱۰/۲۰: در حالی که بسیاری از روستاهای دشت سرخه‌دشت سال‌ها است که آبیاری قطره‌ای و آبیاری با لوله را به عنوان بخشی از زندگی روزمره پذیرفته‌اند، هنوز برخی از باغداران این دشت با روش‌هایی آبیاری می‌کنند که به گفته کارشناسان، ریشه در قرن‌ها پیش دارد. در روستاهای قشقایی‌نشین دهستان سرخه‌دشت، هنوز چاه‌های تمام‌بار وجود دارد که آب را از عمق زمین به سطح می‌آورند و سپس با جوی‌های خاکی به باغ‌ها می‌رسانند. این روش که سال‌ها نماد سازگاری با طبیعت بود، امروز با کمبود آب، فرسایش خاک و افزایش هزینه‌های کشاورزی روبه‌رو است.

به گزارش خبرنگار ما در منطقه، در برخی از این باغ‌ها هنوز درختان انار، انجیر و گردو با آبیاری سنتی نگهداری می‌شوند. اما کارشناسان هشدار می‌دهند که ادامه این روش بدون تغییر، نه تنها برای محیط زیست بلکه برای خود باغداران نیز صرفه اقتصادی ندارد. برآوردها نشان می‌دهد که در صورت استفاده از سیستم آبیاری قطره‌ای، مصرف آب در این باغ‌ها می‌تواند تا ۴۰ درصد کاهش یابد و عملکرد محصول نیز افزایش قابل توجه داشته باشد.

در روستای چاه‌نمک، یکی از باغداران قدیمی منطقه که بیش از ۳۰ سال است با تمام توان از روش سنتی آبیاری استفاده می‌کند، می‌گوید: «پدرم این چاه را با دست کند و ما هنوز آب را با همان روش می‌کشیم. اما می‌دانم که زمین تشنه است و ما باید راهی پیدا کنیم که هم زمین زنده بماند و هم فرزندانم بتوانند در این باغ کار کنند.» این سخن نشان می‌دهد که مقاومت در برابر تغییر تا چه اندازه ریشه در عشق به زمین دارد و چرا کارشناسان می‌گویند هر طرح اصلاح باید با احترام به این ارزش‌ها آغاز شود.

مهندس کامران صفوی، کارشناس آبیاری دهستان سرخه‌دشت، در گفت‌وگو با خبرنگار ما گفت: «ما نمی‌خواهیم کسی را از باغ بیرون کنیم. هدف ما این است که با کمک فنی و مالی، بهره‌برداری را به گونه‌ای تغییر دهیم که هم باغدار سود ببرد و هم آب ذخیره شود.» به گفته وی، اجرای یک طرح آزمایشی در ۱۲ هکتار باغ در سال ۱۴۰۲ نشان داد که میزان مصرف آب حدود ۳۵ درصد کاهش یافته و کیفیت میوه نیز بهتر شده است. این طرح با همکاری صندوق حمایت از توسعه روستایی و چند خیر محلی اجرا شد و هزینه هر هکتار حدود ۱۸ میلیارد ریال برآورد شده است.

با این حال، چالش‌ها کم نیست. بسیاری از باغداران سالمند می‌گویند که یادگیری روش جدید برای آنان دشوار است و نگران‌اند که فرزندان جوان دیگر به روستا برنگردند. در روستای چاه‌نمک، تنها ۴ خانوار از ۱۷ خانوار باغدار زیر ۴۰ سال دارند. این آمار نشان می‌دهد که اگر آموزش و حمایت ادامه نیابد، حتی بهترین طرح‌ها نیز با خطر فراموشی روبه‌رو خواهند شد.

در مقابل، برخی جوانان روستا که تحصیلات دانشگاهی دارند، به این طرح با دید مثبت نگاه می‌کنند. یکی از آنان که مدرک کارشناسی باغبانی دارد، گفت: «اگر پدرم ببیند که با همین آب بیشتر محصول می‌گیرم، باور می‌کند که راه جدید اشتباه نیست.» این نگاه می‌تواند پلی میان نسل قدیم و نسل جدید باشد و همان چیزی است که کارشناسان از آن به عنوان سرمایه اجتماعی یاد می‌کنند.

در پایان، مسئولان محلی اعلام کرده‌اند که اگر طرح آزمایشی موفق ارزیابی شود، در سال ۱۴۰۴ برای ۲۰۰ هکتار دیگر نیز اجرا خواهد شد. اما همه در انتظار ماندند تا ببینند آیا این وعده‌ها به عمل می‌رسد یا نه. برای باغداران سرخه‌دشت، این پرسش تنها مسئله فنی نیست؛ آینده باغ‌هایی است که پدران‌شان با دست کندند و حالا باید تصمیم بگیرند که آیا می‌توانند آن را برای فرزندان‌شان حفظ کنند یا نه.

دهستان سرخه‌دشت در شمال شهرستان نیلوفرکوه، با ۱۲ روستا و جمعیتی نزدیک به ۴۱۰۰ نفر، یکی از خشک‌ترین مناطق استان است. میانگین بارش سالانه در این دهستان کمتر از ۲۸۰ میلی‌متر است و بیشتر کشاورزی منطقه به چاه‌های عمیق و قنات وابسته است. در سال ۱۴۰۲ خ، آب قنات‌های دهستان به طور میانگین ۴۰ درصد کمتر از سال‌های پیش آب داشتند و همین امر باعث شد بسیاری از باغداران به فکر تغییر روش آبیاری بیفتند.

در روستای چاه‌نمک، ۱۷ خانوار باغدار زندگی می‌کنند که بیشتر آنان بالای ۶۰ سال دارند. باغ‌ها عمدتاً انار، انجیر و گردو است و آبیاری با جوی‌های خاکی از چاه تا باغ حدود ۲ کیلومتر فاصله دارد. مسیر جوی‌ها در گرما بخش زیادی از آب را در خود می‌بلعد و باغدار ناچار است شب‌ها کنار جوی بماند تا آب به نوبت به باغ او برسد. این نوبت‌ها معمولاً ۱۲ ساعت طول می‌کشد و خواب از چشم باغدار می‌گریزد